

3 нашого життя.

Чорносотенці на роботі. — „Ловцы челоуковъ“.— Спекуляція на темноту народну й демагогія.— Земля — „союзникамъ“ тільки.— Іграшки з огнем.— Стихія не розбірає особ.— „Союзники-сепаратисти“.— „Гонимые и преслѣдуемые“.— Хто справжній господарь в хаті.— За що людей посад збавляють та за що в тюрмі сажають.— Хилітєся, густі лози.— Нація-пан і ті, що в землі риються.— Хто правду скаже.

Не раз я вже згадував про те, що всякі „патріотичні“ організації з усіх боків захожуються тепер коло селян, закидаючи села чорносотенною літературою, посилаючи агітаторів, заводячи філії „союза русскаго народа“, то-що. Користуючись з темноти, що панує ще серед великої частини селянства, чорносотенство ставить свої сільця всякими способами, навіть таких не цураючись, які, неначе та палиця в приказці, мають по два кінці. З опалу не добачають вони, що коли палиця одним кінцем націлена проти визвольного руху, то другим дуже й дуже легко може зачепити і самих чорносотенців та любих їх серцеві людей. Цікаво через те приглянутись ближче, як поводяться „истинно-русскіє“ на роботі та яких способів уживають.

Відомо, що найбільше „союзів“ наплодилось на Волині та на Поділля—по цих „самыхъ истинно-русскихъ губерніяхъ“ з цілої Росії,—раз через те, що тут народ найтемніший, а друге, бо тут стоїть осередок „патріотизма“—Почаївська Лавра. Ченці походили з своїх „келій“ в зненависний їм „мірѣ“ і пішли по світу з своєю проповіддю людожерства, жидівських погромів та „истинно-русскаго патріотизма“.

І в їхній окрузі щастить цим справжнім „ловцамъ челоуковъ“. Де-які повіти на Волині, як напр. кременецький та дубенський, мало не цілком в їхньому сільці заплутались, а вже звідси пошесть чорносотенства переходить і на сумежні повіти. Ченці працюють в поті чола; рук не покладаючи, ловлять вони людей в свої сільця та разом не забувають збирати й трудові копійки на чернецьку братію,

але працю їхню засновано просто таки на дурисвітстві, на одурюванні темнаго народу. До „Руси“ пишуть, що коли запитаєш селян, чого вони так до того „союза“ горнутья, то ці широкі відповідають: „Що ж, землі нам до зарізу треба, а всі кажуть, що як до союзу не запишешся, то і землі не матимеш“. Ті „всі“ то „батюшка, старшина і навіть мировий“... Як бачимо спекуляції на мужицьку темноту та демагогічних способів уживають як раз ті, кому корисно задержати старий лад, хто за-для „лакомства нещаснаго“ зубами вчепився в його й не дає йому вмерти своєю натуральною смертю. Всі ті ченці, „батюшки“ та чиновники, певна річ, не хотять загинути і на свій копил обробляють і темних людей, знаходячи й серед їх добрих собі прислужників та помішників. Про одного з таких пишуть до „Кіевскаго Голоса“ з гайсинського повіту. Вернувшись на село з Кам'янця, де був виборцем, цей неопит чернецький, Зелений на прізвисько, почав записувати людей у „союз“, обіцяючи всякі вільготи та привилей: право торгувати без патенту, значки, за які, правда, по 3 карб. править, то-що. Щоб собі поваги більшої придбати, Зелений запевняє, що записувати йому доручило найвище начальство в губернії і коли він придбає 500 членів, то дістане плати 1000 карб. („Кіевскій Голосъ“, ч. 78). Коли додамо, що Зелений перше шинкував у монополії, а тепер хоче в дяки проскочити, то напевне вгадаємо, що й вся його агітація залежить тільки від цього побожного заміру, або хоч добре видно, з якого гнізда ця птиця вилетіла. Та коли й на таку принаду часом люде не ловляться, то знаходиться ще краща. До „Gazety Polskiej“ пишуть з Волині, що там чорносотенні агітатори пускаються навіть на підбурювання селян проти поміщиків. Чорносотенне серце всюди за поміщиків тягне, але тут поміщики—поляки, а з поляками нічого церемонитись і от наші „ловцы“ ширять таку чутку, що Дума відбере у поляків землю й віддасть селянам-хліборобам.

Як бачимо, щоб принадити темний на-

род до себе, „ловцы челоуковъ“ починають просто таки з огнем загравати, не думаючи, що з того вийде. А вийде те, що розбивши тих поміщиків, яких на чорносотенний погляд можна розбивати, селяне не помилують і тих, хто самим „ловцамъ“ допомагає. Принаймні де гарантія, що маєтки Пихного родича Шулгина не опиняться в такій самій небезпечності, як і маєтки Потоцького чи Грохольського? Криваві події в Румунії показали, до чого доводять ті іграшки з огнем і як потім доводиться гасити пожежу тим самим, хто її підживляв. „Истинно-румынскіє“ товариші наших ченців довго сіяли знанависть проти жидів, довго накликали людей на жидівські погроми і от коли зірвалася буря, то почала вона зм'ятати все на своєму шляху, не розбіраючи, котрий поміщик „истинно-еврейскій“, а котрий „истинно-румынскій“. Хто сіє вітер, мусить пожати бурю—це певно, і коли б часом не довелось „истинно-русскимъ“ сіячам каютись згодом за те насіння, що сами тепер насівають. Сліпа стихія „не розбірає особ“, як говорить хтось у Карпенка-Карого, і „истинно-русскіє“ „особи“ підпадутъ під таку саму долю, як і „истинно-польскіє“, чи ще які там. Росплата може прийти, але занадто пізно, коли вже ніякої сили не буде спинити її.

Виходячи на таку азартну роботу, „ловцы челоуковъ“ иноді позбуваються усякого розуму, якого й так у їх не гурт, і переходять за Геркулесові стовпидурости. Як відомо, з Петербургу вже махнули дирижорською паличкою, щоб „истинно-русскія“ організації слали телеграми з вимаганням розігнати „крамольную“ Думу. І вони „стараються“: з усіх усюдів летять 35 тисяч курьерів, везуть цілі вози телеграм, однаковісеньких на зміст, ніби переписаних з одного оригіналу копій. Та бувають і винятки. Ось чернігівський „союз“ сам відко телеграму склав і доводить в ній до відомости уряду, що на случай чого, він ухвалив не більш і не менш, як од Росії відпасти. Він, бачте, „всеподданнїйше умоляєть повелѣть принять мѣры ко введению Думы въ законныя ея грани-

цы, къ обузданию вновь разрастающагося революціоннаго движенія, не останавляясь даже перед роспускомъ Думы, и къ зашитѣ гонимыхъ (!) и притѣсняемыхъ (!!) патриотическихъ союзовъ“, але додає: „чтобы избавить ихъ отъ необходимости вынужденной самозащиты“ („Кіевскій Голосъ“, ч. 72). Як вам подобається мова, якою балакають „гонимые и притѣсняемые союзы“,—чи не нагадує класичного Кит-Китича з його вигуком: „Кто смѣетъ меня обидѣть?“ І нічого нема дивнаго, коли відповіддю їм буде смирне: „ви сами всякаго обидите“, бо сміливий д. Столипін, що так голосно вигукує в Думі: „не запугаете“, давно вже по-над усяку міру заляканий „истинно-русскими“ патріотами, так що й писнути напроти їх не зважується. Чи зважиться він тоді, коли, скажемо, чернігівський „союз“, незадоволений чим-небудь, справді таки оповістить про свою незалежність од усякої там центральної влади,—цього поки що не знаємо; за те в повній красі виступає позиція тих „истинныхъ“ прихильників „твердой“ влади, що й сепаратизму не бояться, коли ту власть треба ніби то піддержати. Мало того, ці прихильники влади сами переймають на себе функції влади й поводяться з нею так, що знамените „не запугаете“ виглядає неначе жалісливий вигук: „я господарь хати“ в відомій співомовці Руданського. Власть справді залякана, і як раз із того боку найбільше залякана, де ніби то сидять її прихильники. Давно відомо, що на всі похвалки та погрози „союза русскаго народа“, грізне міністерство відповідає звичайненько: „воля ваша, вы сами всякаго обидите“, боючись, що инакше на верх повиходять де-які занадто для бюрократії прикрі таємниці. І чорносотенці свою силу знають і поводяться так, ніби вони справжній господарь в державі, а „отъ Бога установленная власть“—не що инше, як смиренні прислужники їхні. Кілька свіжих фактів як найкраще малюють картину таких відносин.

Ось „союзъ русскаго народа“ в Седневі (Чернігівщина) розсилає священни-

кам накази—з церковної кафедри „разъяснить прихожанамъ вашей церкви значеніе союза русскаго народа и цѣли его возникновенія“ („Кіевскій Голосъ“, ч. 72). Подаючи про це звістку, дописувач вітає духовенство з новим начальством, і справді той наказ—чисто начальницький, чорносотенці промовляють, як „власть имущіє“, певні, що духовенство не посміє піти наперекір їхній волі. Що така певність має великі під собою підстави, тому доказом може бути хоч би такий факт. Отаман лабинського oddіла (на Кубані), полковник Селиновський, прочув, що чорносотенці готуються до погрому в Армавірі. Наївний заступник „твердой влади“, не зваживши своєї справжньої сили, оповістив, що проти погромників, байдуже до якої партії вони належать, він боротиметься всіма способами, не вагатиметься навіть військової сили вжити. Погрому справді не було, але необачний полковник, як повідомляє „Родная Земля“, мусів вийти в одставку—і справедливо: не бришкой проти начальства, а роби смирно, що скажуть: отже Думбадзе генеральського чина заробив, бо знає, як треба поводитись. В Александровському (Катернославщина) вже кілька тижнів сидить у тюрмі міський суддя Погенполь; злочинство його таке: він не схотів поручкатися з славетним жандармським ротмістром Будаговським і навіть--horribile dictu!—нагадав у вічі про його заходи коло погрому. („Кіевская Мысль“, ч. 63). І знов справедливо суддю без суда засуджено, бо чи міг же знести зневагу чорносотенець, маючи в руках „всю полноту власти“ й почувачи себе господарем хати? Взагалі агенти влади, які не записались просто до „союза“, почувачи себе дуже пагано, коли доводиться зустрітись з якимсь „ловцемъ челоуковъ“. Приїздить, напр., агітувати до Могилева-Подільського Власов, „представитель монархическихъ партій“. Я вже минаю те, що з його приїздом у місті відразу погромом запахло, бо мене зараз инше цікавить: як реагує на це місцева власть? А реагує вона так: справник, що досі не дозволяв ніяких публічних читаннів у мі-

сті, хоча улаштували б їх навіть праві, перелякався найзжого пройдисвіта, дозвіл йому не гаючись дав і навіть, щоб задобрити—візит йому зробив. Відчит вони вдвох рішили зробити в народній авдіторії; добродій, що авдіторією порядкує, попробував був не дати місця для погромної проповіді, та коли побачив печатку „союза русскаго народа“ й почув до того, що на його пошлють скаргу до „самого“ Столиціна—мусів уволити волю „представителя гонимыхъ и притѣсняемыхъ патріотическихъ союзовъ“ („Кіевскій Голосъ“, ч. 76). Оцей то добре зробив, бо инакше хто зна, чи не спіткала б його доля наївного полковника Селіновського або ще наївнішого судді Погенполя... „Хилітеся, густі лози, куди вітер віє“, або ще краще: „скачи, враже, як пан каже“. А паном тепер не правительство, не міністерство, а все той же „гонимый и преслѣдуемый“ „союзъ русскаго народа“.

І „гонимые“ та „преслѣдуемые“ не задовольняються практичним, як поляки кажуть, „stanom posiadania“, а пробувають підвести під його „наукові“ аргументи. „Великороссы, составляющие 44,3 проц. населенія Имперіи и представляющие собою господствующую народность, не могутъ быть заняты земледѣліемъ въ такой степени, какъ напр., молдаване, бѣлороссы, малороссы и т. п., такъ какъ изъ среды великороссовъ значительная часть имѣетъ занятія по управленію, охраненію и образованію государства и его населенія“. Це цитата не з якого-небудь чорносотенного „Листка“, як подумав би читач, а з передмови до офіційного видання результатів вселюдної переписі р. 1897, але тим цікавіша вона. Нація-пан, великороси (і всі, хто до них пристав,—додамо), певна річ, не може в землі ритися та потом митися; їхнє діло благородні „занятія по управленію, охраненію и образованію государства“, а в землі риються нехай ті, хто такої місії не має—всі оті „малороссы“, „бѣлороссы“ та інші раби—невільники закуті... Оце вам чорносотенна „наука“, але одне в ній негарно: вона забуває, що й серед великоросів тільки манісенья

горсточка, за підмогою такої ж горсточки „истинно-русскихъ“ німців, українців та з інших націй людей, „имѣетъ занятія по управленію“ і т. и., а решта так само в землі риеється та стогне під вагою тієї невеличкої горсточки міжнаціональної бюрократії та плутократії, як і всі нації поневолені. Але ота претензія на монополізування „благородныхъ занятій“ пануючою нацією надто характерна для наших часів. Вона показує, що чорносотенний патріотизм, одурюючи й експлуатуючи темноту поневолених націй,—як от на Україні це діється,—разом з глибоким призи́рством дивиться на них, маючи їх тільки за невільників своїх, рабів якоїсь абстрактної „господствующей народности“, що для „ловцовъ“ цілком вичерпується купкою ріжноплеменних дармоїдів та пройдисвітів. А що конкретна „господствующая народность“ криком кричить од насильства тієї купки—дарма: все ж вони „господствующая“, аби слава була така!

Скінчу малюнком, що подає „Подольскій Край“. В Кам'янці до лікаря N на вулиці підходить „дядько“ й обертається з проханням: „покажіт тут мені якого студента.—На що вам?—„Та треба порадитися. Батюшка в нашім селі хоче завести якийсь союз руских робочих. Люде й послали довідатися, чи варт на то згожуватися“.—Чого ж то ви конче студента шукаете? — „Бо тільки студент правду скаже“.

Темний наш селянин і багато де чого не може він розібрати, часто йде безбач за „ловцами челоуѣковъ“. Але й він починає вже потроху, дошукуючись правди, натрапляти на справжню путь, де правда стає перед ним в образі студента, „бо тільки студент правду скаже“. „Крамольник“, а не „ловцы челоуѣковъ“—надія народня; поки що народ чує це інстинктом, але може незабаром про це й розумом дізнається...

Сергій Єфремов.